

Ewa Siatkowska, *Czeszczyzna widziana z boku*, Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003, 314 s., ISBN 83–915364–3–2.

Čeština a polština jsou jazyky poměrně blízké. Jejich blízkost je výsledkem jednak genealogické příbuznosti, jednak vzájemného sblížení, které bylo dáno geografickým sousedstvím obou národů, podobností jejich kultury či historických zkušeností. Přesto však lze mezi oběma zmíněnými jazyky najít řadu podstatných odlišností a systémových rozdílů. Specifické rysy a vlastnosti příbuzných jazykových kódů se snaží postihnout lingvistická komparatistika, do jejíž sféry je možno zařadit rovněž níže recenzovanou publikaci.

K odborníkům na problematiku konfrontačních srovnávání, především v oblasti západoslovanských jazyků, jistě patří Ewa Siatkowska, významná polská slavistka a bohemistka, která v uplynulém roce 2003 připravila publikaci *Czeszczyzna widziana z boku*, vydanou Institutem slovanské filologie Varšavské univerzity. Nadpisu odpovídá také obsah recenzované práce, jež vznikla jako výsledek bohaté publikační činnosti a dlouholeté vědecké práce autorky. Z vlastního úvodu je zřejmé, že kniha je koncipována jako soubor článků, referátů a příspěvků, jež se snaží zde uvedené jevy či procesy představit na obecnějším pozadí. Pozornost je pochopitelně věnována v prvé řadě českému jazyku a jeho konfrontaci s polštinou, avšak autorka se nevyhýbá ani srovnání češtiny s jinými západoslovanskými jazyky či jevům majícím souvislost se slavistikou vůbec (v některých případech dokonce přesahujícím hranice slovanských jazyků). Na základě těchto porovnání se Siatkowska snaží proniknout hlouběji do podstaty češtiny a názorně poukázat na její souvislosti se slovanským světem, jež zaznamenává v několika různých vrstvách a etapách vývoje jazyka.

Kniha je rozdělena do sedmi částí. Po krátkém historickém úvodu je první část věnována jazykovědné analýze nejstarších památek českého a polského písemnictví na pozadí i jiných slovanských jazyků a latiny. Vedle lingvistických aspektů (zejména lexikálních a stylistických) si autorka ve vybraných staročeských a staropolských textech všímá dalších faktorů, jež měly vliv na vznik soudobých textů – historie, kultury, křesťanství, a upozorňuje na otázky vzájemného ovlivňování češtiny a polštiny. V této části čtenáře zaujme rozbor nejstarší doložené (vedle *Kunhutiny modlitby*) staročeské písemné památky ze 13. století – *Ostrovské písně* (s. 15–18) nebo článek věnovaný pobělohorské jazykové normě, v němž autorce za východisko popisu tehdejší české fonetiky, flexe, slovo tvorby a syntaxe slouží dílo J. V. Rosy *Discursus Lypirona* (s. 34).

Ve druhé části se Siatkowska „očima historie“ věnuje utváření jazykové normy národních a lokálních verzí a změnám v lexiku. Opět představuje některé mimojazykové faktory podílející se na vzniku národních západoslovanských jazyků (zejména češtiny, polštiny, lužické srbštiny a srbštiny), kde poukazuje na častý vliv církevního jazyka a zabývá se pojetím jazykového standardu. Autorka se dále pokouší o porovnání tendencí vývoje „pražské“ češtiny na základě čtyř textů vzniklých v rozmezí od 14. století do 60. let 20. století. Konkrétně přináší poměrně zjednodušený popis fonetické, slovníkové, syntaktické a stylistické stránky středověkého *Mastičkáře*, úryvků z *Malostranských povídek* Jana Nerudy, *Osudů dobrého vojáka Švejka* Jaroslava Haška a fragmentů jedné novely Bohumila Hrabala z povídkové knížky *Pábitelé*. Je si však vědoma, že uvedené analýzy nemohou dostatečně ilustrovat průběh vývoje této specifické formy českého jazyka, a snaží se pouze vysledovat jisté zvláštnosti a dokumentovat počáteční a koncové stadium její evoluce (s. 60). Na bázi dvou literárních děl z 15. století: polského *Dialogu mistrza Polikarpa ze śmiercią* a českého *Rozmlouvání člověka se smrtí*, se dále zabývá problematikou sémantického vývoje polského a českého lexika, kde mj. dokládá, že v polštině je více tzv. sémantických archaismů, tedy slov, u nichž došlo ke změně významu (s. 81). Na stejně rozsáhlém materiálu rovněž podrobně pojednává o mechanismu zániku výrazů v češtině a polštině.

Třetí část tvoří konfrontační analýza vybraných sémantických polí a významových skupin v západoslovanských jazycích. Zvláštní zřetel autorka věnuje sémantickým polím výrazů označujících „štěstí“, „hněv“ a jiných příbuzných slov ve vybraných slovanských i dalších indoevropských jazycích. Zabývá se také srovnáním historického i současného materiálu pozitivně a negativně zabarveného výraziva v češtině a polštině, nebo se zamýšlí nad tím, jakým způsobem lze určit sémantický systém daného jazyka. Tzv. sémantické pole je podle Siatkové potřeba vnímat jako otevřenou, rozvíjející se a vnitřně diferencovanou skupinu lexémů spojených společným významovým znakem, který odráží vlastnosti určité části mimojazykové skutečnosti. Autorka se nakonec kloní k závěru, že i přes rozdílné reálie, společenské, kulturní normy či psychické dispozice člověka se jednotlivé západoslovanské jazyky v realizaci uvedených sémantických polí takřka neliší (s. 133).

V další části se Siatkowska ve svých příspěvcích zabývá problematikou lexikálního systému. Ve třech článcích srovnává slovanské pomocné výrazy (spojky a partikule) a morfémy *s-d-*, a na základě analýzy češtiny, polštiny a slovenštiny seznamuje čtenáře s popisem příbuzných citoslovců a zvukomalebných výrazů, v nichž lze rozlišit slootovorné základy a deriváty. Autorka dochází mj. k závěru, že expresivní interjekce se v češtině, polštině a slovenštině liší jen velmi málo, zatímco sféra onomatopoií vykazuje v jednotlivých jazycích větší rozdíly. Zmíněné odlišnosti vyplývají zvláště z různé percepce a následné reprodukce zvuků či z omezených možností vlastního fonologického systému jazyka. Ovšem i zde se najdou jisté styčné body, jako například napodobování zvukových projevů koně (*i-ha-ha*) či dechových nástrojů (*tramtá-ra-ra*) apod. (s. 190).

Pátá část publikace podává, na bázi výchozích vývojových trendů a postupů při tvoření výrazových struktur, přehled zvláštností české slovo tvorby. Autorka si vybírá jen některá specifika českého a polského jazyka, například porovnání polských tvarů ženského rodu s českými či tvoření syntaktických a analytických tvarů. V teoretickém výkladu, doprovobeném bohatým materiálem, zde čtenáři předkládá nejvýraznější rozdíly v procesu univerbizace současných českých a polských lexikálních jednotek. Svou pozornost soustředí zejména na jeden z typů zjednodušování složených názvů – deriváty determinovaných členů (dokládá převahu syntetického tvoření slov v češtině). Za zmínku stojí také fakt, že v souvislosti s univerbizací sama autorka navrhuje tento termín nahradit formálně příhodnějším označením „unilexikalizace“. Součástí tohoto oddílu jsou rovněž poznámky o sufixální derivaci v češtině a polštině či polská nomina atributiva ve vztahu s českými, doložené na široce excerpovaném materiálu.

Předposlední, šestá, část recenzované práce je věnována problematice osvojování cizích jazykových kódů se zvláštním přihlédnutím na vnitřní a vnější podmíněnost interferenčních procesů. Autorka se ve svých příspěvcích výjimečně nezaměřila pouze na přímý kontakt a vzájemné ovlivňování polštiny a češtiny. Sleduje především roli cizích vlivů ve vývoji českého a polského jazyka (mj. i na příkladech vlivu latiny) a v této oblasti oba jazyky vzájemně konfrontuje. Pro současného čtenáře se jako nejpřitažlivější jeví příspěvky poskytující náhled na pronikání nejnovějších anglicismů a amerikanismů do českých a polských profesionalismů a slangů. Uvedené příklady byly excerpovány nejen ze slovníků a vědeckých pramenů, ale také z živého (mluveného i psaného) jazyka. Autorka si mj. všímá, že v českém jazyce je běžnější výskyt sufixálních derivátů (např. pol. *lalka Barbie* – čes. *Barbina*), nebo skutečnosti, že polština vyvíjí větší aktivitu v rozšiřování rozsahu významu výpůjček z angličtiny (např. čes. *sportovní, filmový fanoušek* – pol. *fan czytania, Polańskiego, pączków* atd.). Ve flexivnější češtině tedy dochází k častější morfologické adaptaci anglicismů (s. 271–272). Vedle článku zkoumajícího aktuální problematiku dynamické expanze anglické slovní zásoby, jež se mezi oběma nejčastěji porovnávanými jazyky přece jen v několika ohledech liší, se jako přínosný jeví i příspěvek o puristických tendencích v současné češtině.

Rozsahem nejkratší je poslední část publikace, kterou tvoří příspěvky k lingvistické etnografii, čili využívání jazykového materiálu k etnografickým účelům.

Publikace *Czeszczyzna widziana z boku* Ewy Siatkowské není (ani podle vlastního záměru autorky) celistvou lingvodidaktickou příručkou, která by se zabývala výhradně českým jazykem. Čeština zde však plní roli jakéhosi rámce a spojovacího článku, a je jí samozřejmě poskytnut největší prostor. Publikované příspěvky se věnují různým vrstvám českého jazyka a různorodé tematice – od analýzy nejstarších památek českého písemnictví po anglo-americké vlivy na současnou podobu češtiny. Přínosem práce je především její diachronní i synchronní přístup, komplexní zpracování a ucelený pohled na konkrétní jevy či procesy v češtině, přičemž jednotlivé příspěvky neztratily nic na své aktuálnosti, ačkoli některé z nich vznikaly před více než 30 lety. Přestože tematické zaměření předloženého lingvistického materiálu za-

hruje poměrně široké spektrum problémů, jsou jednotlivé články a referáty věcně a fundovaně, a ve většině případů jsou navíc analyzované otázky dokumentovány množstvím příkladů a ukázek. Neocenitelné jsou rovněž uvedené mimojazykové faktory, které pomáhají blíže charakterizovat určitou oblast jevů. Práci by nicméně prospělo, kdyby autorka jednotlivé, již dříve publikované, články a příspěvky formálně sjednotila a vytvořila kompaktnější text. Vyhnila by se tak opakování některých údajů, zejména z dějin posuzovaných jazyků i historie obecně. Tato kritická připomínka ovšem nechce nijak snižovat význam a užitečnost recenzované publikace. Vzhledem k tomu, že přináší řadu cenných postřehů a mnohé podněty k dalšímu rozpracování dané problematiky, lze ji doporučit nejen bohemistům či polonistům, ale také všem zájemcům o slovanské jazyky a kulturu obecně.

Jiří Muryc, Ostrava

Iva Málková, *Hledání Viléma Závady (tvůrčí cesty zvláště po roce 1945)*, Olomouc 2003, 285 s., ISBN 80-7220-153-0.

Olomoucké nakladatelství Votobia vydalo v roce 2003 monografii věnovanou Vilému Závadovi, ve které se, jak napovídá název publikace, soustředíme na tvůrčí období po roce 1945. Kniha vyšla za finančního přispění Statutárního města Ostrava a je věnována Libuši, Evě, Tereze a Anně. Textem *Hledání Viléma Závady (tvůrčí cesty zvláště po roce 1945)* autorka, Iva Málková, představila „jednu možnou cestu za poznáváním básnických textů, básnické tvorby“, jelikož cítí, že mnoho je dosud nevyřčeno, je záměrně zapomenuto, je dezinterpretováno. Publikace je rozčleněna do tří částí, které bychom jednoduše mohli nazvat *Hledání*. Iva Málková na základě sledování faktů a písemné pozůstalosti Viléma Závady nachází neslučitelné skutečnosti, které ji provokují k otázkám a k hledání odpovědí. Tuto publikaci můžeme vnímat jako rozpor mezi podobou sbírek a monografickými texty, které je reflektovaly.

V první části *Hledání v metatextech*, se literární historička, Iva Málková, soustředí na vymezování Závadovy tvorby a definování poetiky. Osou vstupního sledování se s názvem *Básník »kosmicky besedné samoty«* staly studie a monografie, které se zabývají tvorbou Viléma Závady. Autorka věnovala záměrně studii Jaroslava Červinky (otištěné v Řádu roku 1941) zvýšenou pozornost. Toto připomenutí nebylo samoučelné, protože vymezení „roků nula“ znamenalo zásadní proměnu estetického hlediska, či lépe hodnotových kritérií.

V druhé kapitole první části s názvem *Básník »národního charakteru«* se autorka soustředila na výklady Jaroslava Janů a Jana Petrmichla. Na základě přečteného i citovaného nás seznamuje se svými závěry. U básníka nebyl sledován kontext literární, ani kontext autorský. Tematické okruhy Závadavých sbírek byly totiž vyjímány naho-